

ONKO UUDEN MAAILMAN KÄÄNNÖS TARKEMPI KUIN MUUT RAAMATUNKÄÄNNÖKSET?

Vartiotorniseura julkaisi 1975 ensimmäisen suomenkielisen raamatunkäännöksen, *Uuden maailman käännöksen (UM)*, joka pohjautui alkuperäiseen englanninkieliseen teokseen *New World Translation (NWT)*. Myöhemmät suomenkieliset UM versiot perustuvat uudistettuun ja tarkistettuun vuonna 1984 julkaistuun NWT:n laitokseen. Onko Vartiotorniseuran (ts. Jehovan todistajien) julkaisema Uuden maailman käänнос parempi ja tarkempi Raamatun alkutekstille kuin muut raamatunkäännökset?

Maininnalla *UM* lainatut raamatun lauseet ovat Vartioroniseuran *Uuden maailman käännöksestä* (1995), joka on käänнос englanninkielisestä tarkistetusta *New World Translation* (1984) –laitoksesta. Oikeudet näihin raamatun jakeisiin kuuluvat WATCHTOWER BIBLE AND TRACT SOCIETY OF NEW YORK/PENNSYLVANIA - yhdistykselle, jota suomessa edustaa Jehovan todistajat uskonnollinen yhdyskunta ry.

Maininnalla *KR38* lainatut Raamatun lauseet on otettu vuoden 1938 Kirkkoraamatusta.

Kristitylle lukijalle saattaa tuntua vieraalta viitata Jumalan nimeen sanalla *Jehova*. Arkeologinen ja alkuperäisten heprealaisten papyruskääröjen todistusaineisto Vanhan Testamentin puolelta on kuitenkin kiistaton siinä, että tetragrammi, JHVH, Jehova, on Jumalasta käytetty nimi. Vuoden 1938 Kirkkoraamattu ja sen VT (valmistui vuonna 1933) sekä Uusi Kirkkoraamattu 1992 eivät ole säilyttäneet tätä Jumalan pyhää nimeä, *vaikka se esiintyy yli 6800 kertaa Vanhassa Testamentissa*. Suomalaisten Raamattujen käänносkomiteoiden tulisi erittäin pikaisesti tarttua tähän epäkohtaan ja korjata tapahtunut virhe, jonka Vartiotorniseura on ystävällisesti tehnyt tiettäväksi kristikunnalle.

Tämä kirja ei ole tekijänoikeussuojattu
Lisätietoja aiheeseen osoitteessa www.tetragrammaton.org

Julkaisupäivämäärä

Painoksen julkaisu- ja yhteystiedot

löytyvät ym. lähteestä

<http://geocities.com/raamattu1/>

Raamattu on Jumalan pyhää sanaa. Se sisältää sanoman, jonka hän haluaa kertoa jokaiselle ihmiselle, jotta kaikki ihmiset tulisivat tuntemaan Jumalan armon ja pelastuksen. Raamatun alkukieli ei ole ollut suomi, joten tuntemamme Raamatut on käännetty kunkin kansan omalle kielelle, jotta ihmiset voisivat tutustua Jumalan ilosanomaan.

Jumalan apuna oli noin 36 kirjoittajaa niiden 2000 vuoden aikana, jolloin Raamatun 66 kirjaa (39 VT + 29 UT) syntyivät. Useista kirjoittajista huolimatta, kaikki Raamatun kirjat pitivät täydellisesti yhtä, ikäänkuin kysessä olisi ollut yksi ainoa kirjoittaja: Jumala itse. Näin itse asiassa tapahtui, sillä Raamattu kertoo sanoman olevan Jumalan ilmoittamaa (2. Moos. 24:4; Psalmi 119:160; Jer. 30:2; 2. Tim. 3:16).

Raamattu kirjoitettiin pääasiassa kahdella kielellä ja se on jaettu kahteen osaan eli Vanhaan ja Uuteen Testamenttiin. On suorastaan vahinko, että testamentti-sanaa alun perin ryhdittiin käyttämään, sillä näissä kahdessa kirjassa kuvataa kahta erilaista *liittoa*, jotka Jumala teki ihmisten kanssa. ”Liitto” tarkoittaa erityisen juhlallista ja sitovaa sopimusta. Raamatussa se merkitsee lisäksi molemminpuolista sidettä, joka on juhlallisesti vahvistettu veren vuodatuksella (katso heprealaiskirjeen 14. luku, Matt. 26:28 ja 1. Kor. 11:23-25).

Vanha Testamentti kirjoitettiin ensin ja näiden 39 kirjan alkuperäinen kieli oli heprea ja vain muutamissa VT:n kirjakääröissä esiintyy arameaa. Vanha Testamentti sisältää kertomuksen koko maailman synnystä ja kertoo, miten Jumala valitsi kansakseen Israelin (2. Moos. 19:5, 6; 5. Moos 7:6-8; Ps. 135:4) muiden kansojen keskuudesta ja miten hän johdatti kansaansa historian lävitse. Vanha testamentti sisältää myös runoja, mietelmiä ja ylistyksiä sekä ohjeita siitä, miten ihmisten tulisi elää. Vanhan Testamentin lopussa on profeettojen kirjoituksia ja ennustuksia tulevasta Pelastajasta, joka vapahtaisi maailman synnistä.

Raamatun toinen osuus, Uusi Testamentti, käsittelee Pelastajaa, Jeesusta Kristusta, ja hänen seuraajiensa, opetuslapsien, elämää. Uuden Testamentin Evankeliumeista (Matteus, Markus, Luukas, Johannes) luemme, miten Jeesus eli ja opetti ja miten hänet lopulta tuomittiin, koska hän ilmoitti olevansa Jumala (Joh. 8:42). Evankeliumien lopussa kerrotaan hänen vihamiestensä saattaneen hänet tuomiolle ja ristinkuolemaan ja siitä, miten Jeesus herätettiin eloon kolme päivää kuolemansa jälkeen ilmestyäkseen uudestaan kahdelletoista apostolille ennustusten mukaan. Evankeliumeissa kerrotaan, miten opetuslapset olivat Jeesukselle kuuliaiset ja miten hän lähetti heidät viemään hyvää sanomaa hänestä kaikkialle maailmaan. Sanoma oli tämä: ”*Usko Herraan Jeesukseen, niin sinä pelastut (Apt. 16:31)*.”

Uusi Testamentti kirjoitettiin kreikan kielellä ja sen kirjat saatettiin päätökseen noin 40 vuotta Jeesuksen kuoleman jälkeen (n. 70-100jKr). Kirjan kirjoittajat olivat apostoleja, jotka tunsivat Jeesuksen henkilökohtaisesti hänen elinaikanaan tai jotka olivat välittömästi Apostolien seuraajia.

Mutta Raamattu on muutakin kuin historiaa. Raamattu on Jumalan sanaa meille jokaiselle myös tänä päivänä. Se kertoo meille Jumalasta henkilökohtaisesti. Se kertoo miten Jeesus tuli maailmaan pelastamaan meidät synnistä. Se antaa meille ohjeita arkipäivään ohjaten suhdettamme Jumalaan ja toisiin ihmisiin. Siksi meidän tulee tutkia ja lukea Raamattua, jotta ymmärryksemme ja Jumalan tuntemuksemme kasvaisi. Koska alkuperäinen Raamattu on kirjoitettu hepreaksi ja kreikaksi, se on käännettävä jokaiselle tunnetulle kielelle, jotta Jumalan sanan voisi kukin lukea henkilökohtaisesti. Raamatun käännöstyössä huolellisuus on tärkeää, jotta Jumalan

alkuperäinen sanoma säilyy koskemattomana myös meille, jotka emme osaa alkuperäistä kreikkaa ja hepreaa.

Raamatusta on olemassa käännöksiä eri kielille enemmän kuin mistään muusta kirjasta koko maailmassa. Kielen muuttuessa Raamatusta saatetaan toimittaa ajanmukaisempi painos vastaamaan nykykielen kielioppia. Näin on käynyt esimerkiksi Suomessa. Ensimmäinen virallinen Raamattu oli Agricolan urauurtavaan käännöstyöhön perustunut ns. Wanha Piplia vuodelta 1776 (1872), jota seurasi Vanha Kirkkoraamattu vuonna 1938 ja myöhemmin toimitettiin Uusi Kirkkoraamattu vuonna 1992. Kaikki raamatunkäännökset eivät kuitenkaan aina perustu kielen uudistumisen vaatimuksille, vaan valitettavasti joskus Raamatusta julkaistaan uusi versio tai uusi käännös puhtaasti kaupallisessa tarkoituksessa tai teologisista näkökohdista käsin.

Koska Raamattu on Jumalan pyhää sanaa, meidän tulee vaatia raamatunkäännökseltä ehdotonta luettavuutta. Tämä tarkoittaa, että raamatunkäännöksen pohjana ollut alkuperäinen heprean ja kreikan kielen teksti on mahdollisimman tarkasti siirretty omalle kielellemme. Vain siten me voimme lukea Jumalan alkuperäisen sanoman, joka oli tarkoitettu kaikille kansoille maan päällä. Parhaan Raamatunkäännöksen muiden käännösten joukosta voidaan katsoa olevan siis sellainen, jossa kääntäjät ovat noudattaneet seuraavaa yksinkertaista periaatetta:

Paras raamatunkäännös ilmaisee mahdollisimman tarkasti alkuperäisten heprean- ja kreikankielisten tekstien ajatukset, poistamatta tai lisäämättä mitään alkuperäiseen sanomaa (vrt 5. Moos. 4:2; Joos. 1:7; Sananl. 30:6; 1. Kor. 4:6; Ilm. 22:18, 19).

Raamatunkäännös saattaa olla hyvinkin sujuva, kuten *Raamattu Nykysuomeksi*, mutta silloin käännöksessä on tehty kompromisseja kielen hyväksi ja luovuttu sanatarkkuudesta. Eri raamatunkäännöksillä on omat hyvät ja huonot puolensa. Yleensä alkuperäiselle tekstille sanatarkka käännös on hieman vaikeammin luettava ja ymmärrettävä kuin vastaava ”vapaampi” käännös. Vapaampi tai muu Raamatun käännös ei kuitenkaan koskaan saa muuttaa sanoja tai sanajärjestystä niin paljon, että se ei enää vastaa alkuperäistä lähdetekstiä heprean ja kreikan kielellä.

Perustietoja Raamatusta

Vanhan Testamentin kirjat kirjoitettiin ajallisesti ennen Uuden Testamentin kirjoja. Muinaiset käsikirjoitukset kirjoitettiin erilaisille pinnoille, joita olivat eläinten nahoista valmistetut pergamentit ja papyruskääröt. Kun tekstit kävivät liian vanhoiksi ja kuluneiksi ollakseen enää hyödyksi, ne kunnioittavasti haudattiin maahan heti kopioinnin jälkeen. Näistä meille 2000:n vuoden takaa säilyneistä papyruksista, koodekseista ja fragmenteista on Raamatun sanoma uudelleen pala palalta koottu takaisin kirjalliseen muotoon. Uskomme perustana on, että jokaista näistä Raamatun kirjoittajista ohjasi Jumala itse. Jokainen piirto, jokainen sana, on täydellisesti Jumalan sanelema ja juuri sellainen, joksi Jumala sen tarkoitti.

- Jokaisesta Raamatun kirjasta tehtiin useita kopioita. Kirjoitukset kuitenkin kuluivat käytössä ja niistä jouduttiin teettämään uusia kopioita. Vaikka kukin kirjanoppinut pyrki täyttämään työnsä äärimmäisen huolellisesti, ei pieniltä kirjoitsivirheiltä kopioinnissa voinut vältyä. Tiedämmekö siis varmasti, että sanoma ei ole muuttunut kopioiden seurauksena? Niin uskomattomalta kuin se tuntuukin, vastaus on *kyllä*. Hyvin vanhoja kopioita alkuperäisistä teksteistä on säilynyt Egyptin kuivassa ja säilyttävässä ilmastossa. Vanhin löydetty Uuden Testamentin teksti on vain palanen (mitattavissa senteissä) ja se voidaan

ajoiittaa vain 60-70 vuoden päähän Apostoli Johanneksen kuolemasta. Nämä Uuden Testamentin alkuperäiset tekstilöydökset on kaikki kirjoitettu *kreikaksi*. Useita muita vastaavia löydöksiä on ajoitettu ajalle 150-200jKr. Kokonaisuudessaan Uuden Testamentin muinaisia tekstejä on löydetty ja luetteloitu yli 5000 kappaletta. Tutkimalla jokaista tekstiä ja vertaamalla niitä toisiinsa on mahdollista huomata kopiotsijoiden tekemät virheet. Näiden virheiden tunnistaminen ja varmentaminen on ollut erittäin hidas ja vaativa prosessi, mutta lopulta meidän käsillemme on saatettu täydellinen kreikan kielinen laitos Uudesta Testamentista. Laitos vastaa lähes täsmälleen Uuden Testamentin alkuperäisten kirjojen sisältöä.

- Tunnettu Raamatun alkuperäistekstien vaihteita melko hyvin, sillä useimmat niistä kirjoitettiin alkuseurakuntien piirissä. Useita kirjeenvaihtoja ja seurakunnan vanhinten kirjoituksia on säilynyt tähän päivään saakka samaan tapaan kuin Raamatun kirjatkin ovat säilyneet. Näissä vanhinten kirjoituksissa esiintyy lainauksia Raamatun teksteistä ja usein lainaukset on paikannettavissa 5000:n olemassaolevan Raamatun alkuperäiskäärön joukosta. Kirjeenvaihto kertoo myös niistä opillisista kiistakysymyksistä, joita seurakunnat kävivät keskenään 400:n ensimmäisen vuoden seurakuntahistorian aikana. Kirjeenvaihdon vastauksista ja väitteistä saamme selvän kuvan siitä, mitä noina aikoina tapahtui.
- **Vanhassa testamentissa** Jumalan hepreankielinen nimi, tetragrammi (tetra = 4 kirjainta), JHVH (Suom.) / YHWH (Engl.) / HWHY (Hepr.), esiintyy yli 6800 kertaa. Koska hepreasta puuttuivat konsonantit, ei nimen tarkkaa ääntämistä ja kirjoitusasua toiseen kieleen voida ehdottoman varmasti sanoa. Nimi on perinteisesti käännetty sanalla *Jehova*. Uusimpien tutkimusten mukaan lähempänä alkuperäistä muotoa on *Jahve*. Englanninkielisissä Raamatuissa sana on käännetty isoilla kirjaimilla muotoon LORD ja vastaavasti suomenkielisissä käänöksissä on käytetty sanaa HERRA. *Tärkeintä on kuitenkin tunnustaa, että Vanhan Testamentin kääntäjät ovat hyvin usein käyttäneet heprealaista tetragrammia kaikkialla, vaikka sitä ei sellaisenaan esiintynyt omassa Raamatun käänöksessämme.*
- **Uusi testamentti** ei käytä tätä tetragrammia lainkaan. Yhdessäkään alkuperäisessä käsikirjoituksessa, koodeksissa, papyruksessa tai fragmentissa, ei ole löydettävissä Vanhan Testamentin Jumalan ilmoittamaa nimeä hepreaksi tai arameaksi kirjoitettuna. Uudessa Testamentissa on tosin löydettävissä viittauksia tähän nimeen esimerkiksi sanassa Hallelujah (Ilmestyskirja 19:1, 3, 4, 6). Kuitenkin tämä lyhennetty muoto on kirjoitettu kreikkalaisin kirjaimin, eikä viitteitä tetragrammiin ole näissä kohdissa. Kaikki 5000 säilynyttä käsikirjoitusta käyttävät kreikkalaista sanaa KYRIOS (suom. Herra) ja tätä nimitystä käytetään lähes poikkeuksetta Jeesuksesta puhuttaessa. Sanaa KYRIOS Uuden Testamentin kirjoittajat käyttävät Vanhan Testamentin lainauksissa täsmälleen samoissa kohdissa kuin missä heprealainen tetragrammi esiintyy. *Juuri KYRIOS-sanan kääntäminen on Uuden maailman käänöksen keskeisimpiä kysymyksiä, kun tarkastelemme sen sanasta-sanaan uskollisuutta alkuperäisille teksteille.*
- Uudessa Testamentissa esiintyy useita lainauksia Vanhasta Testamentista. Monet näistä lainauksista viittaavat Vanhan Testamentin kohtaan, jossa on kysymys heprealaisesta tetragrammista eli Jehovasta. Lainaukset voivat myös kuvailla asiaa, joka on totta vain Jehovasta puhuttaessa. On tärkeä ottaa

huomioon myös lainauksen tekstiyhteys. *Tärkeä kysymys Raamatun lukijalle on onko Vanhasta Testamentista otettu lainaus kohdassa, jossa puhutaan Jeesuksesta, hänen työstään, opetuksistaan tai olemuksestaan.* Mikäli kohta on Jeesusta käsittelevässä osassa, Uuden Testamentin kirjoittajat liittivät Jehovasta puhuvan lainauksen Jeesukseen.

Käännöksen sanatarkkuuden tärkeys - muutamia esimerkkejä

Aluksi kannattaa tutkia muutama esimerkki, jotka valaisevat miksi kysymys Jumalan heprealaisesta nimestä, JHVH-tetragrammista, Uudessa Testamentissa on erittäin tärkeä.

1. *Tietyt kohdat puhuvat Jumalasta.* Uuden Testamentin jakeissa selvästi viitataan Jumalaan. Esimerkki:

(UM) Ilm. 11:17: - Me kiitämme sinua **Jehova** Jumala, kaikkivaltias, joka olet, ja joka olit, koska siä olet ottanut suuren voimasi ja alkanut hallita kuninkaana

Kirkkoraamattu kääntää saman kohdan seuraavasti:

(KR38) Ilm. 11:17: - Me kiitämme sinua, **Herra** Jumala, Kaikkivaltias, joka olet ja joka olit, siitä, että olet ottanut suuren voimasi ja ottanut hallituksen

Kohdan kääntämisessä ei ole samantekevää käytetäänko sanaa Herra vai Jehova, sillä kohdassa esiintyy maininta “Jumala Kaikkivaltias” – onko se Herra (Jeesus) vai Jehova? Toinen esimerkki raamatunkohdasta, jossa käännöksen merkitys korostuu on Ilmestyskirjan seuraavassa kohdassa

(UM) Ilm. 4:11: - Sinä, **Jehova**, niin, meidän Jumalamme, olet arvollinen saamaan kirkkauden ja kunnian ja voiman, koska sinä olet luonut kaikki ja sinun tahdostasi olivat olemassa ja ne luotiin.

(KR38) Ilm. 4:11: - Sinä, meidän **Herramme** ja meidän Jumalamme, olet arvollinen saamaan ylistyksen ja kunnian ja voiman, sillä sinä olet luonut kaikki, ja sinun tahdostasi ne ovat olemassa ja ovat luodut.

Samanlaisia merkityksellisiä kohtia Ilmestyskirjassa esiintyy useita, joissa Uuden maailman käännös käyttää sanaa *Jehova*, kun taas Kirkkoraamattu käyttää sanaa *Herra* (Ilm. 1:8, 4:8, 15:3, 16:7, 18:8, 19:6, 21:22, ja 22:5-6.) Jokaisessa näistä esimerkeistä alkuperäinen kreikkalainen teksti käyttää sanaa KYRIOS (Suom. Herra). Vartiotorniseura on julkaissut kirjan KINGDOM INTERLINEAR TRANSLATION OF THE GREEK SCRIPTURES (KIT), josta kaikissa näissä kohdissa esiintyy kreikan kielessä sana KYRIOS, jonka käännöksenä tässä englanninkielisessä kirjassa on LORD. Missään kohdassa KIT-interlineaarin vasemmalla palstalla, jossa alkuperäinen teksti on esitetty suoraan kreikka-englanti käännöksenä, ei esiinny sanaa Jehova. Tämä pitää yhtä Uuden Testamentin 5000:n alkuperäisen papyruskäärön kanssa, joissa kukaan kirjoittajista ei käyttänyt sanaa Jehova edes sen hepreankielisissä tai arameankielisissä laitoksissa puhumattakaan tetragrammista.

2. *Uudessa Testamentissa esiintyy lainauksia Vanhasta Testamentista.* Uuden Testamentin lainaus usein sisältää jakeen, jossa Jehova-nimeä (JHVH-tetragrammi) on käytetty Vanhassa Testamentissa. Esimerkiksi seuraavassa Matteuksen evankeliumin jakeessa esiintyy VT:n lainaus:

(KR38) Matt. 3:3: - Sillä hän on se, josta profeetta Esaias puhuu sanoen: "Huutavan ääni kuuluu erämaassa: 'Valmistakaa **Herralle** tie, tehkää polut hänelle tasaisiksi.'"

Matteus lainasi kohdassa Vanhan Testamentin Jesajan kirjaa 40:3. Kuitenkin Matteuksen kirjoittaessa tuon lainauksen alkuperäisellä kreikan kielellä hän käytti sanaa KYRIOS viitatessaan Jeesuksen saapumiseen, josta Johannes Kastajan lainaus kertoo. Uuden maailman käännös kääntää saman kohdan seuraavasti:

(UM) Matt. 3:3: - Tämä näet on se, josta oli puhuttu profeetta Jesajan välityksellä näillä sanoilla: "Kuunnelkaa! Joku huutaa erämaassa: 'Valmistakaa **Jehovan** tie! Tehkää hänen kulkutiensä suoriksi'"

Edelleen Vartiotorniseuran kreikkalaisten tekstien KIT-interlineaarissa on kohdassa käytetty sanaa KYRIOS, eikä heprealaista JHVH-tetragrammia, ts. Jehova-nimeä.

Toisinaan heprealaista Jumalan JHVH-nimeä ei esiinny lainkaan Vanhan Testamentin lainauksessa, joka on otettu Uuden Testamentin jakeeseen. Esimerkiksi Roomalaiskirjeen kohdassa Paavali kertoo seuraavasti. Huomaa Uuden maailman käännöksen selventävät lainausmerkit, jotka ilmaisevat mikä osuus on lainausta Vanhasta Testamentista:

(KR38) Room. 14:11: - Sillä kirjoitettu on: "Niin totta kuin minä elän, sanoo **Herra**, minun edessäni pitää jokaisen polven notkistuman ja jokaisen kielen ylistämän Jumalaa." (Jes. 45:23, Fil. 2:10-11)

(UM) Room. 14:11: - Onhan kirjoitettu: "'Niin totta kuin kuin minä elän', sanoo **Jehova**, 'minun edessäni tulee jokainen polvi notkistumaan, ja jokainen kieli tulee tekemään avoimen tunnustuksen Jumalalle'" (Jes. 49:18, 45:23; Saarn. 12:14)

Ylhäällä Vanhasta Testamentista oleva osuus on merkitty kurstiivilla, sillä Jesajan kohta, jota on lainattu, kuuluu:

(KR38) Jes. 45:23: - **Minä** olen vannonut itse kauttani, minun suustani on lähtenyt totuus, peruuttamaton sana: *Minun edessäni pitää kaikkien polvien notkistuman, minulle jokaisen kielen valansa vannoman.*

(UM) Jes. 45:23: - **Itseni** kautta olen vannonut - Omasta suustani on sana lähtenyt vanhurskaudessa, palaamatta takaisin - *että minun edessäni tulee jokainen polvi notkistumaan, jokainen kieli vannomaan.*

Yllä olevassa Vanhan Testamentin lauseessa ei esiinny JHVH-tetragrammia, mutta kuitenkin Paavali oli ymmärtänyt jakeen kohdaksi, jossa Jumala kertoo itsestään sanoilla "Minä (KR38)" ja "Itsestäni (UM)". Paavali siis oli varma siitä, että Jumala

oli se, jonka eteen kaikkien polvien tulee notkistua. Mielenkiintoiseksi kohdan tekee se, että Paavali toistaa lainauksen Filippiläiskirjeen kohdassa 2:10-11:

(KR38) Fil. 2:10: - niin että kaikkien polvien pitää **Jeesuksen nimeen notkistuman**, sekä niitten, jotka taivaissa ovat, että niitten, jotka maan päällä ovat, ja niitten, jotka maan alla ovat, (Jes. 45:23; Joh. 5:23; Room. 14:11; Ilm. 5:8)

(KR38) Fil. 2:11: - ja jokaisen **kielen pitää tunnustaman** Isän Jumalan kunniaksi, että Jeesus Kristus on **Herra [Kyrios]**. (Ap. t. 2:36; Room. 14:9; 1. Kor. 8:6; Ilm. 5:13)

Uuden maailman käännös samasta kohdasta kuuluu seuraavasti:

(UM) Fil. 2:10: - niin, että **Jeesuksen nimessä jokainen polvi notkistuisi**, niiden jotka ovat taivtaivaassa, ja niiden, jotka ovat maan päällä, ja niiden jotka ovat maan alla. (Joh. 5:23)

(UM) Fil. 2:11: - ja jokainen **kieli tunnustaisi avoimesti** Jeesuksen Kristuksen olevan **Herra [Kyrios]** Jumalan, Isän, kunniaksi. (Room. 10:9; Ap. t. 2:36; Ps. 22:27)

Paavali siis kirjoittaa, että yhtäläinen palvominen, joka Vanhan Testamentin mukaan kuului yksinomaan Jehovalle Jesajan kirjan mukaan, tuli osoittaa samalla tavalla Jeesukselle. Miksi Uuden maailman käännös ei ole tässä VT:n lainauksen kohdassa kääntänyt VT:n JHVH-tetragrammia sanalla Jehova? On myös mielenkiintoista huomata, että Roomalaiskirjeen kohdassa, josta lähdimme liikkeelle, ei Uuden maailman käännös mainitse raamatunviitettä Filippiläiskirjeen kohtaan 2:10-11, kuten Kirkkoraamattu tekee. Kyseessä voi olla kääntäjien huolimattomuus, jolloin lukija jää tietämättömäksi Filippiläiskirjeen sanomasta, jossa Uuden Testamentin jae liitetään Vanhaan Testamentin ilmoitukseen.

Uuden maailman käännöksen kääntäjien oletukset

Uuden maailman käännöskomitean jäsenet uskoivat, että alkuperäinen Jumalan nimi, JHVH-tetragrammi, Jehova, esiintyy Uuden Testamentin kreikkalaisissa alkuperäisteksteissä. Heidän perusteluissaan (UM, liite 1A) todetaan, että alkuperäiset tekijät varmasti näkivät Vanhan Testamentin heprealaisen tetragrammin siirtäessään lainauksia Uuteen Testamenttiin. Tämä on kuitenkin *olettamus, jota ei voida tyydyttävästi perustella*. Asettamalla näin huomattavan väitteen heidän tulisi myös perustella, miksi 5000:n tunnetun Uuden Testamentin alkuperäistekstin joukosta ei ole löytynyt ainuttakaan hepreankielistä JHVH-tetragrammia? Näihin kysymyksiin Vartiotorniseura vastaa laajentamalla olettamustaan siten, että juutalaisten ryhmien oletetaan keskustelleen väärästä opista ja se on johtanut tetragrammin poistamiseen ja KYRIOS-sanan siirtämiseen sen tilalle n. 70-170 jKr. Tämä tetragrammin ”hävittäminen” on Vartiotorniseuran käsityksen mukaan tapahtunut kaikissa Uuden Testamentin kreikkalaisissa käsikirjoituksissa. Vartiotorniseura tukeutuu asiassa George Howardin lausuntoon:

George Howard, Journal of Biblical Literature: ”...on järkevää uskoa, että Uuden Testamentin kirjoittajat lainatessaan Raamatusta säilyttivät

tetragrammin raamatullisessa tekstissä. Mutta se poistettiin myös Uudessa Testamentissa olevista VT:n lainauksista. Niinpä jolloinkin toisen vuosisadan alun tienoilla surrogaattien (korvikkeiden) käytön on täytynyt tunkea pois tetragrammi molemmista testamenteista.” (Lähde: Puhu perustellen käyttämällä Raamattua, 1985, sivu 102. Julkaisija: Jehovan todistajat.)

Selityksessä on kaksi ongelmallista kohtaa:

1. Arkeologisissa kaivauksissa ei ole löydetty ainuttakaan kreikkalaista papyruskääröä, jossa esiintyisi heprealainen JHVH-tetragrammi. Yhdessäkään tunnetuista yli 5000:n muinaisen Uuden Testamentin käsikirjoituksen löydöissä ei ole havaittu viitettä tetragrammiin. Ei ole olemassa ainuttakaan löytöä, joka todistaisi, että Uudessa Testamentissa olisi alunperin käytetty muuta kieltä kuin kreikkaa (kuten esim. hepreaa). Ainoa sana, joka esiintyy Uuden Testamentin kääreissä on KYRIOS (suom. HERRA, eng. ”LORD”). Noin 170 jKr. seurakunta oli jo levinnyt erittäin laajalle alueelle Juudeasta Aasiaan, Eurooppaan ja Afrikkaan. Mikäli tetragrammi olisi vaihdettu KYRIOS-sanaksi, se olisi tarkoittanut, että kaikki *tuhannet laajalle levinneet* kopiot Uudesta Testamentista *kolmella erillisellä mantereella* olisi muutettu lyhyen ajan sisällä samanaikaisesti. On vaikeaa kuvitella, että näin massiivinen operaatio olisi ollut mahdollista suorittaa keskitetysti, koska minkäänlaista kirjanpitojärjestelmää kopioiden sijainnista ei ollut olemassa. Uuden Testamentin tekstin muuttamisen tuloksena olisi aina jäänyt jäljelle joitakin kopiota, joissa tetragrammi esiintyisi ja seuraavia kopioita, jossa se olisi muutettu KYRIOS-sanaksi. Meillä kuitenkin on olemassa käärejä ajalta 70-170 jKr., jolloin oletettu muutos tapahtui, mutta yhdessäkään niistä ei löydy tetragrammia.
2. Ainoassakaan seurakuntien välisessä kirjeenvaihdossa ei esiinny oppiriitakysymystä, jossa keskusteltaisiin JHVH-tetragrammin korvaamisesta KYRIOS-sanalla. Niin pyhä asia kuin Jumalan nimeen koskeminen olisi varmasti aiheuttanut melkoisen oppiriitamyrskyn kaikkien seurakuntien keskuudessa. Monet olivat jo kuolleet marttyyreinä evankeliumien vuoksi ja varmasti monet olisivat olleet haluttomia muuttamaan ainuttakaan piirtoa alkuperäisistä teksteistä. Historiankirjoitus ja seurakuntien kirjeenvaihdon tutkimus ei kuitenkaan ole löytänyt yhtäkään viittausta tetragrammi-kyrios – aiheeseen.

Heprealaiset versiot/käännökset ja Uuden maailman käännös

Jos ainuttakaan Uuden Testamentin hepreankielistä sanaa ei löydy Uuden Testamentin 5000:n alkuperäistekstin joukosta, millä perusteella Uuden maailman käännöksen laatijat päättivät sijoittaa Jehova-sanana Uuteen Testamenttiin? Käännöskomitea kokosi työn perustaksi useita Uuden Testamentin hepreankielisiä *versioita*, joissa JHVH-tetragrammi esiintyi. Enimmäkseen Uuden maailman käännös noudattaa Jehova-sanana ”palauttamista” täsmälleen samaan kohtaan, kuin missä se esiintyi näissä heprealaisissa versioissa.

Mitä ovat nämä heprealaiset versiot? Heprealaiset käännökset Uudesta Testamentista olivat kreikasta tehtyjä käännöksiä äidinkielenään hepreaa puhuville

kristityille eli kristillisyyteen kääntyneille juutalaisille. *Kyseessä ei ole Uuden Testamentin hepreankielinen alkuteksti.* Nämä heprealaiset versiot kirjoitettiin kääntämällä alkuperäiset kreikankieliset Uuden Testamentin kirjakääröt kreikasta hepreaksi.

Valitettavasti nämä heprealaiset versiot eivät anna mitään uutta tietoa Uudesta Testamentista, koska ne ovat myöhempien vuosisatojen käännösten tuloksia. Missään tapauksessa heprealaisia versioita ei voi pitää Uuden Testamentin 5000:een alkuperäiskäärröön verrattavina, sillä kääröt ovat huomattavasti vanhempia (vanhin n. 70 jKr.). Uuden maailman käännöksen UT:n perustana olleet heprealaiset versiot ajoittuvat Jehovan todistajien julkaiseman KIT-interlineaarin taulukon mukaan seuraavasti: vanhin hepreakielinen J2-käännös on vuodelta 1395 ja nuorin J17 on vuodelta 1981 (KIT 1985, sivu 13, ”Explanation of the Symbols Used”).

Uuden maailman käännöskomitea on käyttänyt heprealaisia käännösversioita olettaen, että ne tekisivät eron JHVH-tetragrammin ja KYRIOS-sanan välillä. Näin ei kuitenkaan ole. Tarkasteltaessa heprealaisia käännösversioita, käy selvästi lukijalle ilmi, että niiden heprealaiset kääntäjät sijoittavat JHVH-tetragrammin juuri sellaisiin paikkoihin, joissa se yhdistetään Jeesukseen juutalaisten voideltuna Messiaana ja Jumalana. Esimerkiksi seitsemässä eri heprealaisessa käännösversiossa käytetään JHVH-tetragrammia ensimmäisessä Pietarin kirjeessä:

(KR38) 1. Piet. 3:15: - vaan pyhittäkää **Herra [JHVH-tetragrammi]** Kristus sydämissänne ja olkaa aina valmiit vastaamaan jokaiselle, joka teiltä kysyy sen toivon perustusta, joka teissä on, kuitenkin sävyisyydellä ja pelolla,

Mikäli Uuden maailman käännös olisi johdonmukaisesti seurannut omia käännösperiaatteitaan JHVH-tetragrammin palauttamisessa oikeille paikoilleen, olisi Uuden maailman käännöksessä tullut lukea: “vaan pyhittäkää **Jehova** Kristus sydämissänne...”.

Toinen mielenkiintoinen esimerkki on Apostolien tekojen kääntäminen heprealaisissa käännöksissä:

(KR38) Ap. t. 26:15: - Niin minä sanoin: 'Kuka olet, herra?' Ja **Herra [JHVH-tetragrammi]** sanoi: 'Minä olen Jeesus, jota sinä vainoat.'

Uuden maailman käännös ei kuitenkaan kääntänyt tätä heprealaisissa käännösversioissa esiintynyttä JHVH-tetragrammia sanalla Jehova. Nämä esimerkit heprealaisten versioiden teksteistä itse asiassa osoittavat selvästi, että Jeesus todella oli odotettu Messias ja Kaikkivaltias Jumala. Heprealaiset versiot eivät anna kuvaa, että Jeesus ja Jehova olisivat erilliset.

On toinenkin kysymys, johon Uuden maailman käännöskomitean tulisi vastata JHVH-tetragrammin käytöstä. *Kuinka monta kertaa ja missä jakeissa JHVH-tetragrammi esiintyi heprealaisissa käännösversioissa?* Uuden maailman käännöksen liitesivulla 1A kerrotaan, että Jehova sana ”palautettiin” 237 kertaa Uuteen Testamenttiin. Kuitenkin UM käännöstä lukiessa on helppo huomata, että vain alle puolessa tehdyistä muutoksista on kysymys lainauksista, jotka koskevat Vanhaa Testamenttia. *Lopuissa yli 120:ssa kohdassa ei ole lainkaan kyse Vanhan Testamentin lainauksesta.* Jos tutkimme kaikkia KYRIOS-sanan esiintymiskohtia Raamatussa ja niiden muutospaikkoja Uuden maailman käännöksessä, ihmetystä aiheuttaa miksi KYRIOS-sana on valikoivasti käännetty sanaöoä Jehova juuri niissä kohdissa, joissa se

antaa tukea Vartiotorniseuran opille. Usein myös raamatunjakeet, joissa KYRIOS-sana on korvattu sanalla Jehova, ovat olleet niitä jakeita, joissa yhteys Jeesukseen on katkaistu, vaikka heti välittömästi jakeen ympärillä oleva muu teksti selvästi viittaa Jeesukseen. Vanhan Testamentin lainauksia käytettiin tukemaan sanomaa, ne eivät ole erillään ikäänkuin irrallisina saarekkeina jakeiden joukossa. Alkuperäisestä kreikasta luettuna lainattu Vanhan Testamentin lause usein vahvistaa Jeesuksen Jumalallista olemusta ja hänen rinnastustaan suoraan Vanhan Testamentin Jehovaan.

Miksi Jehovan todistajat haluavat sanan "Jehova" Uuteen Testamenttiin?

Onko mahdollista löytää yksinkertainen selitys sille, miksi Jehovan todistajien Uuden maailman käännöksessä käytetään alkuperäisen kreikan vastaisesti Jehova-sanaa, eikä sanaa KYRIOS, HERRA? Jehovan todistajien mukaan Jeesus oli Jumalan ensimmäiseksi luoma olento arkkienkeli Mikael ("Puhu Perustellen käyttämällä Raamattua". 1985. Kappaleessa "Onko Jeesus Kristus sama persoona kuin ylienkeli Mikael", sivulla 96). Tästä lähtökohdasta käsin raamattu ei voisi siis kertoa, että Jeesus olisi sama kuin Vanhassa Testamentissa mainittu ja Israelin kansalle ilmoitettu Jehova, Jumala Kaikkivaltias. Jehovan todistajille olisi siksi tärkeää, että Uusi Testamentti tekisi selvän eron sanojen *Herra* ja *Jehova* käytössä. Oman Raamatun julkaiseminen antoi mahdollisuuden muokata Raamatun sanomaa juuri tätä käsitystä kohti.

Mikäli UM:n Uudessa Testamentissa edelleen lukisi, että "se joka istuu taivaan valtaistuimella" on (Ilm. 11:17) "**Herra**, Jumala Kaikkivaltias", voitaisiin jakeen mainitsema HERRA tunnistaa Jeesukseksi, koska Raamattu sanoo (Ap. t. 10:36) "... Jeesuksessa Kristuksessa, joka on kaikkien **Herra**" ja (1. Kor. 8:6) "niin on meillä kuitenkin ainoastaan...yksi **Herra**, Jeesus Kristus" sekä (Fil. 2:10) "ja jokaisen kielen pitää tunnustaman Isän Jumalan kunniaksi, että Jeesus Kristus on **Herra**."

Samoin, jos Uusi Testamentti lainaa VT:n kohtaa, jossa Jumalan JHVH-tetragrammi esiintyy, mutta soveltaa sitä kohtaan, jossa puhutaan Jeesuksesta, tämä ilmaisisi selkeästi, että Jeesus on Vanhan Testamentin Jehova. Juuri näin Paavali teki lainatessaan Jesajan kirjan 45:23:a. Uuden maailman käännös kuitenkin muuttaa Jesajaan liittyvät lainaukset siten, että niiden sanoma ei viittaa Jeesukseen.

Uuden maailman käännöksen arviointia

1. Aikaisemman määritelmän mukaan hyvä Raamattu kääntää sanoman täsmällisesti ja tarkasti kansan omalle kielelle. Vanhan Testamentin kirjoittajat käyttivät JHVH-tetragrammia yli 6800 kertaa. Hyvän Raamatun tulisi myös tehdä niin. Valitettavasti lähes kaikki nykyiset raamatunkäännökset eivät ole säilyttäneet tätä Jumalan nimeä. *Tässä suhteessa Uuden maailman käännös on ollut uskollinen Vanhan Testamentin tekstille säilyttämällä JHVH-tetragrammin Jehova-nimen muodossa.*
2. Uuden maailman käännöksen Uudessa Testamentissa esiintyy sana Jehova 237 kertaa. Mikään kreikkalainen alkuperäinen kirjakäärö ei kuitenkaan käytä tätä Jumalan nimeä. Mikäli nimeä olisi kuitenkin käytetty, tästä tulisi olla edes joitakin arkeologisia todisteita. Seurakuntien kirjeenvaihdossa olisi varmasti esiintynyt keskustelua tetragrammin vaihtamiseksi kreikkalaiseen KYRIOS

(suom. Herra) -sanaan. Mitään mainintoja sanan vaihtamisesta ei kuitenkaan ole olemassa. *Uuden maailman käännös on Uuden Testamentin osalta virheellinen. Sana KYRIOS on muutettu alkuperäisen kreikan vastaisesti sanaksi Jehova 237:ssa jakeessa.*

3. Uuden maailman käännöskomitea ei ole ollut johdonmukainen käännöstyössään. Heidän mukaansa jokainen Uuden Testamentin kohta, jossa esiintyy *Vanhan Testamentin lainaus ja JHVH-tetragrammi*, tulee kääntää sanalla Jehova. Kuitenkin ensimmäisen Pietarin kirjeen kohdassa (1. Piet. 3:15) Jehova-sanaa ei ole palautettu. Jae on lainaus Vanhasta Testamentista. Mikäli lainauksessa VT:n JHVH-tetragrammi oalautetaan lainaukseen, kertoo se Jeesuksen olevan Jehova. Lisäksi VT:n jaetta Jes. 45:23 lainataan kahdessa paikassa UT:ssa: Roomalaiskirjeen jakeessa 14:11 ja Filippiäiskirjeen jakeessa 2:10-11. uuden Maailman käännös ei kuitenkaan mainitse Fil 2:10-11 tätä Vanhan testamentin paikkaa. Mikäli kohdassa olisi puuttuva viittaus, voisivat lukijat todeta, että Paavali keroo lainauksella Filippiäiskirjeen Jeesuksen olevan saman kuin Vanhan Testamentin Jehova.
4. Uuden maailman käännöksessä heprealaisia käännösversiota ei ole lähdeteksteinä käytetty johdonmukaisesti. Usein UM siirtää suoraan tetragrammin sellaisenaan käännöksensä. Mutta vaikka seitsemän erilaista heprealaista käännöstä sisältää tetragrammin kohdassa 1. Piet. 3:15, UM ei käännä kohtaan Jehova. Mikäli tetragrammi sijoitettaisiin kohtaan, jae ilmoittaisi Jeesuksen olevan Jehova.
5. Monissa jakeissa Uuden maailman käännös lisää tekstin joukkoon lisukesanoja joita ei esiinny alkuperäisessä kreikassa. Esim. Kolossalaiskirjeen kohdassa 1:16, jossa puhutaan Jeesuksesta, Uuden maailman käännöksessä lukee: "sillä hänen välityksellään luotiin kaikki **muu**, mitä on taivaissa ja maan päällä, näkyvät ja näkymättömät, olkoonpa ne valtaistuimia tai herrauksia tai hallituksia tai valtoja. Kaikki **muu** on luotu hänen välityksellään ja häntä varten. (17) Hän on myös ennen kaikkea **muuta**, ja hänen välityksellään kaikki **muu** saatettiin olemaan". Huolestuttavaa UM käännöksessä on se, että kaikkia lisukesanoja ei aina sijoiteta hakasulkuihin, jotka ilmaisivat milloin jakeen alkuperäinen raamatun teksti on muuttettu (esim. yllä; UM 1995). Mikäli tämä Kolossalaiskirjeen kohta luettaisiin alkuperäisessä muodossaan, ilman lisukesanoja, joita ei UT:n alkukreikassa esiinny, kertoo jae, että, Jeesus todellakin loi aivan *kaikki*. Tämä on eri asia kuin lisukesanalla: *kaikki muu*. Jehovan todistajien englanninkielisen kreikka-englanti KIT-interlineaarin mukaan lause kuuluu sanatarkasti kreikan UT:n alkuteksteistä seuraavasti: "(Col. 1:15) Who is image of the God the invisible, firstborn of **all creation**, (16) because in him it was created the **all in the heavens and upon the earth**, the visible and the invisible, whether thrones or lordships or governments or authorities; the **all through him and into him** it has been created (17) and **he is before all** and the **all in him** it has stood together". Vertaa KIT:n alkuperäisen kreikan sanmuotoa Kirkkoraamatun sanamuotoon samansata kohdasta: "(Kol. 1:15) ja hän on näkymättömän Jumalan kuva, esikoinen **ennen kaikkea luomakuntaa**. (16) Sillä hänessä luotiin **kaikki, mikä taivaissa ja mikä maan päällä on**, näkyväiset ja näkymättömät, olkoot ne valtaistuimia tai herrauksia, hallituksia tai valtoja, **kaikki on luotu hänen kauttansa ja häneen**, (17) ja **hän on ennen kaikkia**, ja **hänessä pysyy kaikki** voimassa."

6. Uuden maailman käännös ei ole myöskään johdonmukainen kreikan kielen sanojen kääntämisessä. Samalle kreikan kielen sanalle annetaan erilaisia suomennoksia sen mukaan onko kyseessä Jeesus vai Jehova. Kuitenkin Jehovan todistajien oma Uuden Testamentin kreikan KIT-interlineaari käyttää johdonmukaisesti samasta kreikan kielen sanasta yhtä ja samaa käännöstä. Esimerkiksi kohdan Hepr. 1:6, jossa Jumalan enkelit palvovat (kreik. PROSKYNEO) Jeesusta, kääntää UM sanoilla ”tekivät palvelusta”. Täsmälleen samaa PROSKYNEO-sanaa käytetään Ilmestyskirjan kohdassa 7:11, jossa UM:n käännös käyttää suomennosta ”palvoa”. Epäjohdonmukaisuus PROSKYNEO-sanasta jatkuu kohdassa Joh. 9:38, jonka UM kääntää ”tehdä palvelusta” kun taas kohdassa Hepr. 11:21 suomennos on ”palvoa”. Katso raamatustasi mitä viitatus raamatunkohdat kertoisivat, jos kohdissa käytettäisiin yhtä ja samaa suomennosta (palvoa) johdonmukaisen raamatunkääntämisen periaatteen mukaisesti?
7. Uuden maailman käännöstä arvioitaessa alkuperäisen kreikan kielen valossa, Jehovan todistajien oman KIT-interlineaarin avulla, ei voi tulla kuin yhteen johtopäätökseen: *Uuden maailman käännös Uuden Testamentin osalta ei ole ollut uskollinen kreikan alkuperäisille teksteille*. Tästä herää kysymys: ovatko Jehovan todistajat julkaisseet UM-käännöksen ainoastaan tukeakseen omia opetuksiaan? UM käännöstä verrattaessa KIT:iin, on Raamatun sanomaa muutettu siten, että jakeisiin on lisätty lisukesanoja, joita ei alkuperäisessä tekstissä ole (vrt. kielto olla lisäämättä Jumalan sanoihin mitään 5. Moos. 4:2; Sananl. 30:6), sanajärjestystä ja lauserakenteita on muutettu (1. Kor. 4:6) tai sanoja poistettu. Nämä muutokset ovat usein tapahtuneet juuri Jeesuksen jumaluutta koskevissa jakeissa aiheuttaen alkuperäisen sanoman hämärtymisen tai katoamisen kokonaan.

Uuden maailman käännös ei edellä olevan valossa täytä hyvän raamatunkäännöksen kriteeriä, jonka *mukaan paras raamatunkäännös on uskollinen alkuperäiselle raamatun sanomalle*. Uuden maailman käännös ei ole säilyttänyt Raamatun sanomaa Jeesuksesta siten kuin se alkuperäisessä muodossaan, yli 5000:ssa tunnetussa alkuperäisessä kreikkalaisessa kirjakäärössä, on esitetty.

Jumala on erittäin tarkka oman sanansa säilyttämisessä. Oletko valmis käyttämään raamattua, joka ei ole uskollisen Jumalan ilmoitukselle? Raamatun omin sanoin [UM] 5. Moos. 4:2: "Ette saa lisätä mitään siihen sanaan, jonka minä annan teille käskyiksi, ettekä saa ottaa siitä mitään pois...", [UM] Sananl. 30:6: "Älä lisää mitään hänen sanoihinsa, jottei hän ojentaisi sinua ja jottei sinun täytyisi osoittautua valehtelijaksi", [UM] 1. Kor. 4:6: "...älä mene yli sen, mikä on kirjoitettu..."

Hyvä uutinen

Jeesus kuoli syntiemme tähden, jotta jokainen ihminen saisi kokea Jumalan armon. Hän nousi kuolleista antaakseen meille uuden elämän. Jos et vielä tunne Jumalaa, Jeesus ilmestyy sinulle Pelastajana, jos vain uskot, että hänen kuolemansa ja

ylösnousemuksensa on kaikki mitä tarvitaan Jumalan miellyttämiseen (Ks. Room. 5:1-21).

Onko sillä merkitystä kuka Jeesus oli? Aivan varmasti. Jos Jeesus on Jumala, hänellä on valta pelastaa meidät ja me saamme olla hänen kanssaan jonakin päivänä Jumalan kasvojen edessä. Jeesus ei vaadi sinulla mitään tekoja ottaaksesi hänet vastaan. Pelastus on Jumalan ilmainen lahja, jonka Jumala meille tarjoaa, jos vain uskomme Jeesuksen kuolemaan ja hänen sovitustyöhönsä syntien anteeksiantamiseksi. Raamattu sanoo (Ef. 2:8, 9): "Sillä armosta te olette pelastetut uskon kautta, ette itsenne kautta - se on Jumalan lahja - ette tekojen kautta, ettei kukaan kerskaisi."

Koska Uuden maailman käännös ei ole säilyttänyt Raamatun alkuperäistä sanomaa Jeesuksesta, Jehovan todistajat eivät tiedä, että pelastus on *täysin* Jumalan lahja. He uskovat, että vasta tekemällä Jumalaa miellyttäviä tekoja on mahdollisuus saada pelastus. Mikäli tekee tekoja tarpeeksi, on tulevaisuudessa kenties mahdollisuus saada "ikuisen elämän siunaus" – elämä paratiisissa maan päällä.

Elämme tärkein kysymys on: Kuka Jeesus on. Ota Raamattu viereesi ja tutustu sen sanomaan siitä, kuka Jeesus oli, mitä hän teki, mitä hän opetti ja miksi häntä nimitetään pelastajaksi. Koko maailman pelastajaksi. Jeesus ilmestyy Jumalana sinullekin, kun olet tutustunut häneen Raamatun alkuperäisin sanoin.

[Other Languages](#)

[Home](#)